

Татарстан Республикасы Яшел Үзән муниципаль районы Советлар Союзы Герое Николай Соболев исемендәге Васильево бистәсенең 2 нче номерлы урта гомуми белем бирү мәктәбендә - өстәмә белем бирү мөгалимме (башлангыч сыйныф укытучысы һәм татар теле һәм татар әдәбияты укытучысы)- Ибраһимова Альмира Хәмзә кызы һәм МБОУ „ЦБС ЗМР“ РТ балалар китапханәсендә эшли торган китапханәчеләре- Ветлугина Галина Николай кызы, Солосина Анастасия Виктор кызы төзегән план-конспект.

План-конспект, составленный Ибрагимовой Альмирой Хамзаевной, (учителем начальных классов и татарского языка и татарской литературы) работающей педагогом дополнительного образования в средней общеобразовательной школе №2 имени Николая Соболева пгт Васильево Зеленодольского муниципального района, Ветлугиной Галиной Николаевной и Солосиной Анастасией Викторовной, работающие библиотекарями в детской библиотеке МБОУ „ЦБС ЗМР“ РТ.

Тема: Жизненный путь великого поэта Габдуллы Тукая.(Бөек язучының тормыш юлы.)

Цели : (Планлаштырылган нәтижәләр:)

1.Метапредметные – привитие интереса к творчеству известных людей. (Метепредмет- халкыбызда танылган кешеләрнең иҗатына карата кызыксыну уяту.)

2.Предметные – дать знания о жизни и творчестве известного поэта Габдуллы Тукая.

(Предмет-Габдулла Тукайның тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә бирү.)

3.Личностные- привлечь детей к изучению культуры и по отношению к окружающим воспитание уважительного отношения, воспитание уважительного отношения к прошлому. (Шәхескә кагылышлы- балаларда гореф-гадәт, башка кешегә карата ихтирам тәрбияләү, халкыбызның үткәненә кызыксыну тәрбияләү.)

Материал: Текст „Праздник поэзии.“(„Шигыр бәйрәме.“ тексты.)

Наглядность (Жиһазлау:) слайды(слайдлар), видео, подготовленные учениками (укучылыр әзерләгән видео язмалар.)

Ход урока (Дәрес барышы.)

I.1. Вступительная часть (Дәресне оештыру.)

Приветствие учеников и настрой детей к хорошему настроению.
(Исэнләшү, укучыларга психологик уңай халәт тудыру.)

2. Актуализация. (Актуальләштерү.)

1. Учитель (Укытучы): Переведите слова, написанные на доске. (Тактада язылган сүзләрне тәржемә итегез.)

Язучы, бөек, тормышы, Габдулла Тукай. (Писатель, великий, жизнь, габдулла Тукай)

2) Составьте предложение из данных слов и переведите. (жөмлә төзегез һәм жөмләне тәржемә итегез.)

3) Как вы думаете, о ком мы будем сегодня говорить? (Без сезнең белән бүген кем турында сүз алып барачакбыз?)

Работа по 1-3 приложениям - Биографии Тукая.

Габдулла Тукай (1886 – 1913)

- Шагыйрьнең туган ягы — матур табигатьле Казан арты. Ул 1886 елның 26 апрелендә хәзерге Арча районының Кушлавич авылында туа.
- 1895 елны Габдулланы әтисе ягыннан апасы Уральск шәһәренә алдыра. Монда ул мәдрәсәдә һәм бер үк вакытта өчъеллык рус мәктәбендә укый.
- 1905—1907 елларда аны Казанда, Оренбургта, Петербургта яхшы белә башлыйлар.
- Габдулла Тукай 1907 елның көзенә чаклы Уральскида яши, аннан Казанга килә һәм гомеренең соңгы көннәренә кадәр Казанда була.
- Сигез ел буена иҗат итү чорында ул ун мең юлдан артык шигырь, кырык-илле басма табак чамасы проза әсәрләре язарга өлгерә.

ДЕТСТВО

Родился Габдулла Тукай 26 апреля 1886 года в деревне Кушлауч Мингерской волости, бывшей Казанской губернии, ныне Арский район Республики Татарстан.

Родился Габдулла в семье приходского муллы. Когда ему было пять месяцев, умер отец. Позднее мать, оставив трехлетнего мальчика бедной старушке на воспитание, вышла замуж и переехала в другую деревню. Через некоторое время мать взяла малыша к себе, но вскоре умерла, и четырехлетний Габдулла остался круглым сиротой. Так началась горькая жизнь «в людях».

Gabdulla Tukay (1886-1913)

The name of Tukay means a whole epoch in the intellectual development of the Tatar people, its literature, art and the whole culture making. Tukay's works have been published many times since the day of his death. Tukay lives either on the theatre stage, or in the historic novels. The State Prize of the Republic of Tatarstan named after Gabdulla Tukay is awarded for the best art and literature works. Tukay works are published in Russian and many other national languages of the country in long runs. The poet continues living with his people and with the people of all multinational Russia. His way to immortality and fame is continuing...

3. Когда родился Габдулла Тукай? (Габдулла Тукай кайчан туган?)

Родина Г. Тукая - Деревня Кушлауч

Отец - Мухамматгариф

Мать - Мамдуда

Габдулла Тукай родился весной,
26 апреля 1886 года в
деревне Кушлауч,
Казанской губернии (ныне Арского района
республики Татарстан) в семье муллы.
Отца Г. Тукая звали
Мухамедгариф,
мать - Мамдуда.

Когда Габдулле исполнилось четыре
с половиной месяца у
него умер папа, а в
три годика умерла мама
и Габдулла стал
круглым сиротой.

Трудно было мальчику без родителей.

Он часто недоедал, был плохо одет.

Он скитался из одной

Где родился Габдулла Тукай? Беседа о родителях поэта.

(Габдулла Тукай кайда туган?)

Работа по приложению №4 (4 нче слайдны күрсәтү- Габдулла Тукайның
эти —әнисе).

II.1.Основная часть занятия.(Дәреснең төп өлеше.)(Работа по приложениям №5. и №6)

В 1909 году Тукай написал автобиографическую повесть «Мои воспоминания».

1909 елда Тукай үзенең үткән балалыгы турында “Исемдә калганнар” дигән автобиографик повесть яза.

Шагыйрь исән вакытта ук басылып чыккан повестьның беренче битләре.

2. Ознакомление с именами родителей Габдуллы Тукая.(Габдулла
Тукайның әти-әнисенең исемнәре белән танышу)

Кушлавчы

Әтисе (отец)

Мөхәммәтгариф

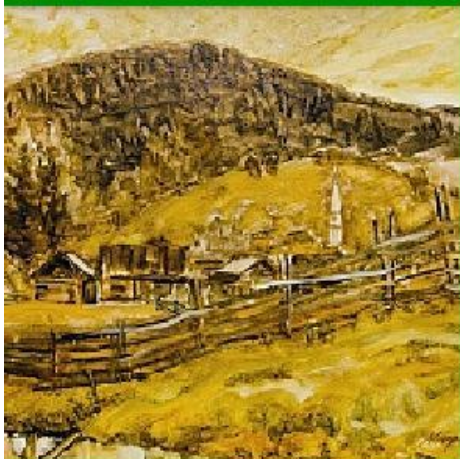
(Мухамметгариф)

Әнисе(мать)

Бибимәмдүдә

(Мәмбүдә)(Мамдуда)

3.Прослушивание стихотворение Габдуллы Тукая „Родная деревня” на татарском и русском языках.(Габдулла Тукай язган „Туган авыл” шигырен татар һәм рус теледә тыңлау)

РОДНАЯ ДЕРЕВНЯ

Стоит деревня наша на горке некрутой.
Родник с водой студеной от нас подать рукой.
Мне все вокруг отрадно, мне вкус воды знаком,
Люблю душой и телом я все в краю моем.

Здесь бог вдохнул мне душу, я свет увидел здесь,
Молитву из Корана впервые смог прочесть,
Впервые здесь услышал слова пророка я,
Судьбу его узнал я и путь тяжелый весь.

Мне памятни навеки события детских лет,
Нет времени счастливей, забав беспечней нет.
Я помню, как, бывало, по черной борозде
Шагал со старшим братом я за сохою вслед.

Я многое увижу - ведь жизнь еще длинна,
И ждет меня, наверно, дорога не одна.
Но только, где б я ни был и что б ни делал я,
Ты в памяти и сердце, родная сторона!

1909 г.

Тау башына салынгандыр безнең авыл,
Бер чишмә бар, якын безнең авылга ул;
Аулыбызның ямен, суы төмен беләм,
Шуңа күрә сөям жаным, тәнем белән.
Аулыбызның ямен, суы төмен беләм,
Шуңа күрә сөям жаным, тәнем белән.

Истән чыкмый монда минем күргәннәрем,
Шатлык белән уйнап гомер сөргәннәрем;
Абый белән бергеләшеп, кара жирне
Сука белән ертып-ертып йөргәннәрем.
Абый белән бергеләшеп, кара жирне
Сука белән ертып-ертып йөргәннәрем.

Бу дөньяда, бәлки, күп-күп эшләр күрем,
Билгесездер – кая ташлар бу тәкъдирем;
Кая барсам, кайда торсам, нишләсәм дә,
Хәтеремдә мәңге калыр туган жирем.
Кая барсам, кайда торсам, нишләсәм дә,
Хәтеремдә мәңге калыр туган жирем.

4. На данном рисунке показаны родители габдуллы Тукая и дом, где он родился. (Бу рәсемдә Габдулла Тукайның әти- әнисе һәм шагыйрьнең туган йорты күрсәтелгән.)

5.Просмотрим весь жизненный путь Габдуллы Тукая.(Габдулла Тукайның тормыш юлы белән танышыйк.)

III.1. а) Дети читают на двух языках (Балалар ике телдә укыйлар.)
Г. Тукай „Исемдә калганым” әсәреннән. (Из произведения „Мои воспоминания”)

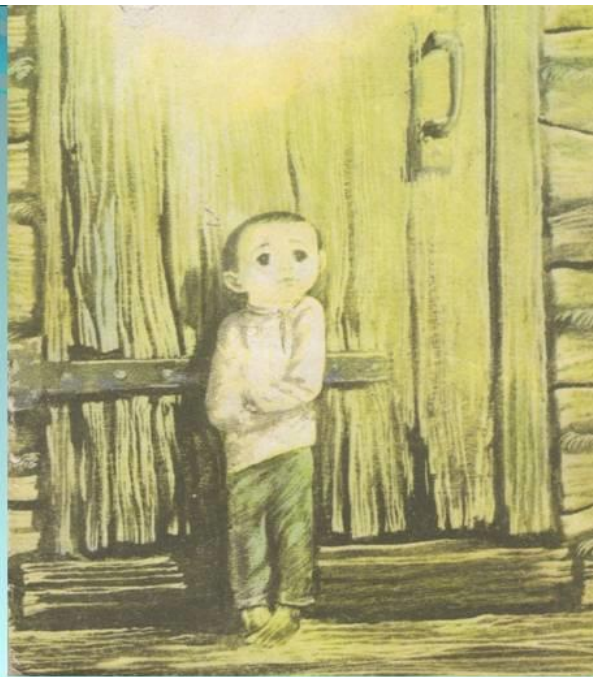
„Минем туганыма биш ай заман үткәч, атам аз гына вакыт авырып, тәрке дөнья итмештер.(үлгән)

Тол калган анамянында мин берничә вакыт торгач, анам мине авылымыздагы Шәрифә исемле бер фәкыйрә карчыкка вакытча асарга биреп калдырып, үзе Сасна иам каръәнәң имамына кияүгә чыкмыштыр...”
(1909 ел)

„Не прошло и пяти месяцев со дня моего рождения, как отец, недолго проболев, скончался.

Некоторое время прожил со своей овдовевшей матерью, после чего она отдала меня на временное воспитание одной бедной старушке по имени Шарифа из нашей же деревни, а сама вышла замуж за имама из селения Сасна.»

**Шәрифә исемле бер
факыйрь карчык
янында (у бедной
старушки по имени
Шарифа)**

Авылда башка туганнары булмаганлыктан, әнисе Габдулланы, вакытлыча Шәрифә исемле ярлы карчыкта калдырып, Сасна авылына кияүгә киткән. Шәрифә карчыканы бердә тәрбияләмәгән, хәтта ачык йөз дә күрсәтмәгән. Кышкы салкын кичтә тышка чыгасым килеп ишегалдына чыгам икән дә, ишекне ача алмыйча аякларым белән бозга ябышып катканчы көтеп торам икән. Ә Шәрифә карчык, “кадалмас әле килмешәк, ди” дип яза Габдулла Тукай “Исемдә калганнар” әсәрүндә.

Так как в деревне родственников не было, Габдулла на время мама ставила одной бедной и одинокой старушке по имени Шарифа, а сама мамавышла замуж в деревню Сасна. Старушка Шарифа нисколько не ухаживала за ним.

В зимние холода, если оставался на улице, а входную дверь открыть не получалось, ждал, примёрзнув ко льду ногами, пока дверь откроют.”
(слова из книги „Мои воспоминания.”)

Б) -Мама забирала его к себе, но вскоре умерла сама и его забрали к себе дедушка и неродная бабушка.(Әнисе Тукайны үзе янына ала, ләкин әнисе -үлә)

С а с н а

Әнисе- (мать)

Мәмдүдә (Мамдуда)

Үги әтисе-отчим

Мәхәммәтшакир

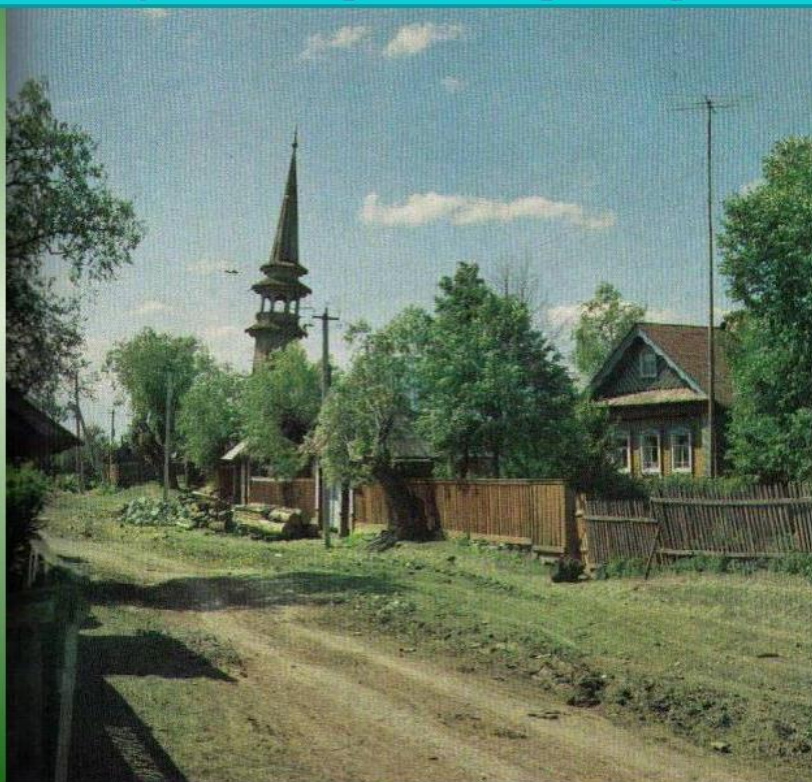
Дөм ятим Габдулланы 1890 елда Өчиле авылына бабасы Зиннәтулла йортына кайтарып куялар. Булачак шагыйрьнең шактый караңгы көннәре шунда үтә.

Кечкенә Габдулла Зиннәтулла бабасы белән

“... фәкыйрь вә шуның өстенә әллә ничә авызлы булган гаилә эченә мин ятим бала булып килеп кергәнмен. Үги әбинең алты күгәрченнәре эчендә мин бер чәүкә булганга, мине еласам юатучы, иркәләним дисәм, сөюче, ашыйсым, эчәсем килсә, кызганучы бер дә булмаган, мине эткәннәр дә төрткәннәр...” “Исемдә калганнар”

В 1890, после смерти матери, мальчика отдали дедушке Зинатулле со стороны матери в деревню Училе.

Өчиле-

Училе

Бабасы -дедушка

(әнисе ягыннан)

(со стороны мамы)

Зиннәтулла хәзрәт

(Зиннатулла хазрат)

Үги әбисе- неродная бабушка.

(Үги әбисенең алты баласы булган.
Алар арасында Саҗидә исемле
кызлары гына Габдулланы карарга
тырышкан.)

У неродной бабушки было своих
шестеро детей. Среди них только
одна из дочерей Саджида старалась
смотреть Габдуллу.

Габдулла живёт в деревне Училе. Там было и без него у неродной бабушки, ещё шестеро маленьких. Он себя чувствовал лишним, хотя и дедушка был родным.

**В Деревне Училе маленький Тукай жил
в большой семье у дяди Зинатуллы**

**Он здесь много болел. Единственным человеком,
который помогал ему в этой семье- была Саждида апа.
Она ухаживала за ним.**

Маленький
Тукай.

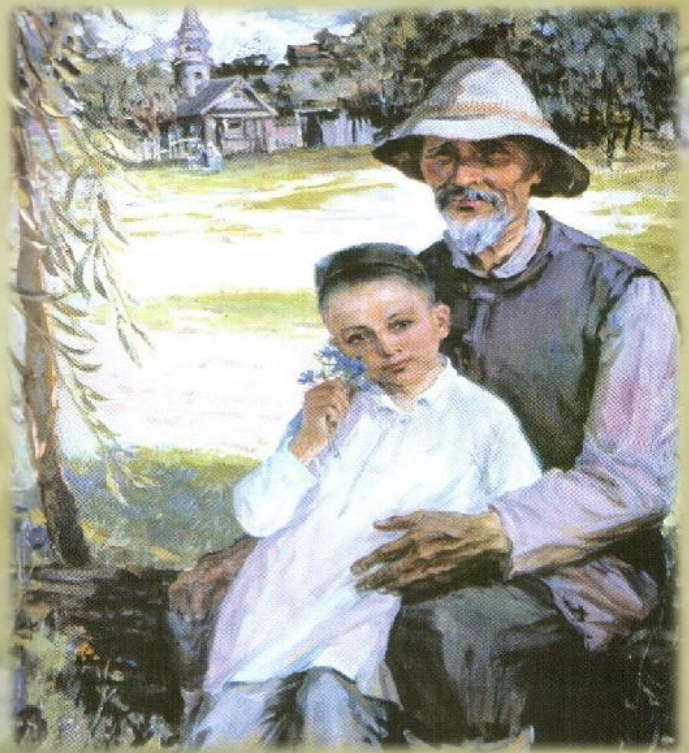
Тётя Тукая-
Сажидә.

Сажидә ухаживает за
больным Тукаем.

Тукайның әнисенәң
сеңлесе Сажидә.
1940 нчы елда
төшерелгән фото.

Сначала мальчика
приютил дед по
материнской линии
Зиннатулла, в
многодетной и
полуголодной семье
которого Габдулла
оказался просто
лишним ртом.

Баштан Габдулла Зиннәтулла
бабасының
зур гаиләсе белән Өчиле
авылында яши. "Исемдә
калганнар" дигән истәлегендә
Тукай болай яза:

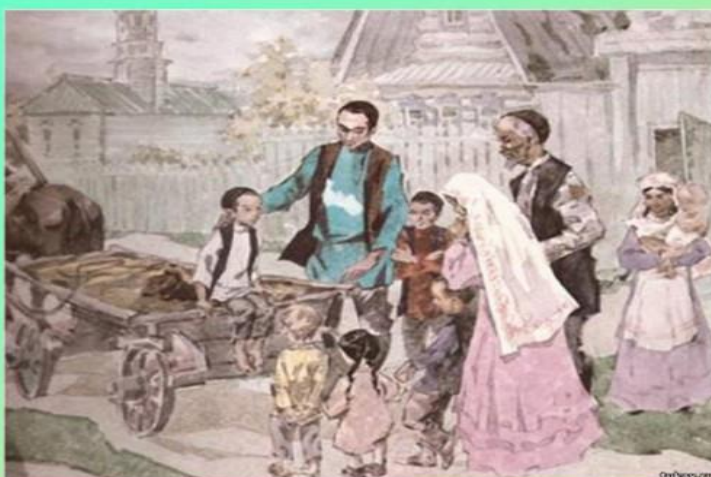
Кечкенә Габдулла Зиннәтулла
бабасы белән

"... фәкыйрь вә шуның өстенә әллә ничә авызлы булган гаилә эченә
мин ятим бала булып килеп кәргәнмен. Үги әбинең алты
күгәрченнәре эчендә мин бер чөүкә булганга, мине еласам юатучы,
иркәләним дисәм, сөюче, ашыйсым, эчәсем килсә, кызганучы бер дә
булмаган, мине эткәннәр дә төрткәннәр..."

Из-за трудностей в семье, однажды отправили его с ямщиком в Казань, с надеждой, что кто-либо возьмёт его на воспитание. Так он попадает в Казань.

Казань.
Новая слобода.
Сенной базар.
По просьбе деда, со
словами
«Возьмите
ребёнка на
воспитание»
Габдуллу
пристроили к
ремесленнику
Мухаммедвали.

В Казани, на
Сенном
базаре, его
усыновил
сапожник
Мухаметвали
и мать Газиза

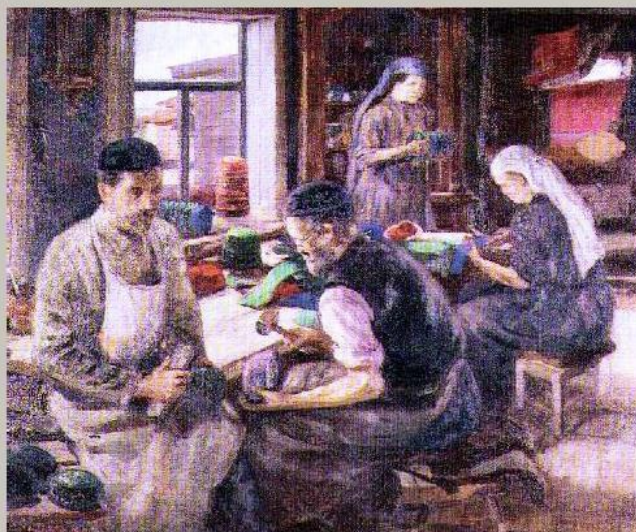
К а з а н

(Казань)

**Мөхәммәтвәли һәм
Газизә гаиләсе.**

(Семья

*Мухаммедвали и
Газизы)*

Казан шәһәре Габдулланы шаулап каршы алган. Монда һөнәрчеләр — Мөхәмәтвәли абзый белән Газизә апа «ар-тык» баланы үз гаиләләренә уллыкка алган. Нәни Габдулла бу мәрхәмәтле кешеләрне беркайчан да онытмаячак.

Потом дед отправил его в Казань, где на Сенном базаре
Габдуллу взял
кустарь Мухаммедвали.

В его семье впервые
улыбнулось мальчику
счастье. Однако
вскоре грянула беда:
новые родители
заболели и потому
решили вернуть
сироту в деревню
Училе к деду.

Габдулла Тукай
(1886-1913) – великий
татарский народный
поэт.

Музей занимает двухэтажный особняк - бывший дом Шамиля, архитектурный памятник рубежа XIX - XX вв. Расположен на территории Старо-Татарской слободы. Общая площадь 719 м².

Музей включает:

- экспозиционные залы;
- лекционный и выставочный залы.

*Баштан Габдулла бабасының
зур гаиләсе белән Өчиле
авылында яши. 1891 елда,
ачлыкка түзалмыйча,
малайны Казанга озатып,
Печән базарында «саталар»:
аны асрамага Яңа бистә
һөнәрчеләре гаиләсе ала.
Мөхәммәтвәли белән Тагизә
малайны биң кадерләп
тәрбиялиләр. Ләкин авырып
қитүләре сәбәпле, баланы ике
елдан соң тагын бабасы өенә
Өчилегә қайтаралар.*

Өчиледә Тукай музейе.

Отъезд Тукая из Училе в Кырлай

ПО СЛЕДАМ ТУКАЯ

Новый дом

➤ Старик
Зиннатулла
старался
побыстрее
избавиться от
мальчика, и
Габдулла берет к
себе на
воспитание
крестьянин
Сагди из деревни
Кырлай.

К ы р л а й

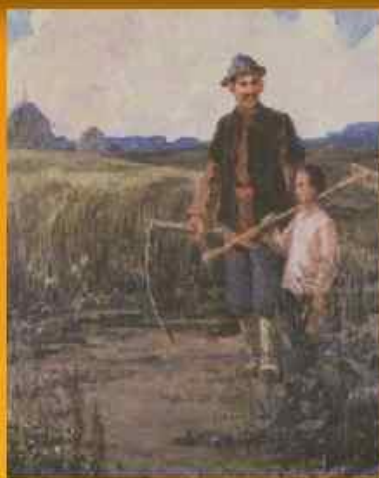
Сәгди абзый

һәм Зөһрә апа.

Кызлары:

**Саҗидә апа (чахоткадан үлә)
һәм Сабира апа.**

***(Дочери: Саджида апа-
умирает от чахотки и
Сабира апа)***

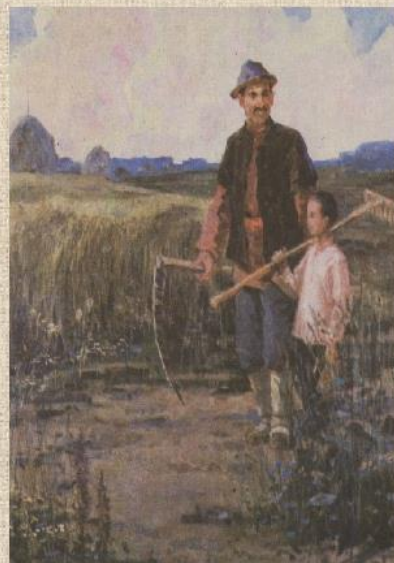

**Кечкенә Апуш
һәм Сәгъди абый**

**Алты яшьлек Тукай Кырлай
авылына, Сәгъди абый белән
Зөһрә апа гаиләсенә килеп керә.
Кырлайдагы тормышы яшъ
Тукайның күңелендә иң жылы
истәлекләр калдыра.**

Алты яшьлек Тукай Кырлай авылына, Сөгъди абзый белән Зөхрә апа гаиләсенә килеп керә. Кырлайдагы тормышы яшъ Тукайның күңелендә иң жылы истәлекләр калдыра.

Кечкенә Апуш һәм Сөгъди абый

Поздней осенью 1892 года Габдулла отдали в медресе, и всю зиму он одолевал первый свой учебник- "Иман шарты".

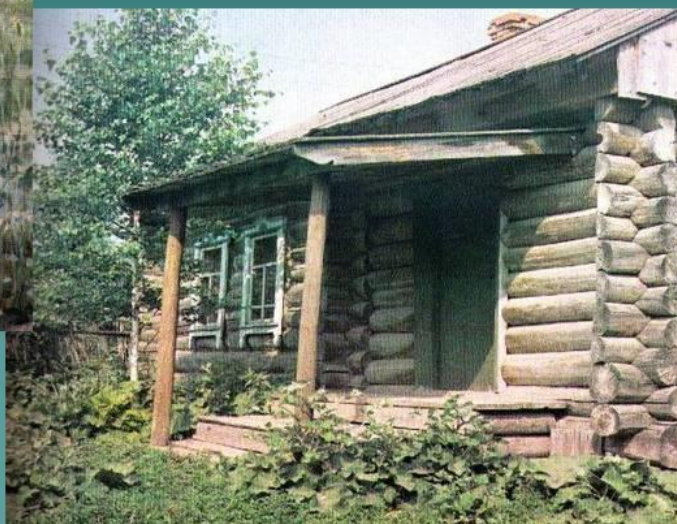

«Маленький Апуш и Сагди абзый» Художник Л.Фаттахов

Здесь Габдулла приобщился к крестьянскому труду, осознал чувство любви к народу, родной земле.

Кырлай. В этом доме находится музей Тукая

Шунда авыл мәдрәсәсенә укырга йөри

Учеба в Кырлае

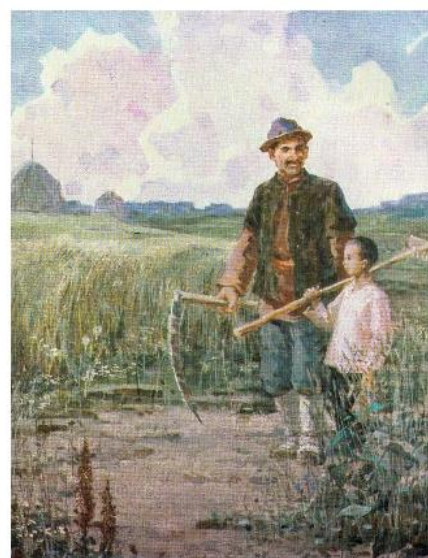
- В Кырлае Габдулла начал учиться вначале у жены муллы, а затем в медресе — школе, дававшей религиозные знания. В Кырлае Габдулла приобщается и к сокровищницам устного народного творчества. Знакомство с волшебным миром народных песен и сказок развивает фантазию будущего поэта, пробуждает любовь к живому народному языку.

Скитания Тукая закончились неожиданно: его взял на воспитание крестьянин Сагди из деревни Кырлай. Жена муллы начала обучать Габдулла азбуке, а затем его отдали в школу

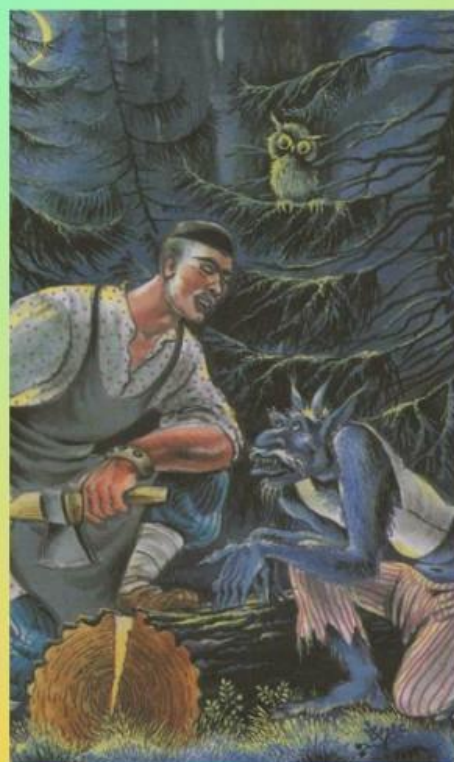
Дом Сагди абзый в Кырлае (1960 г.)

Маленький Тукай с Сагди абзый (иллюстрация)

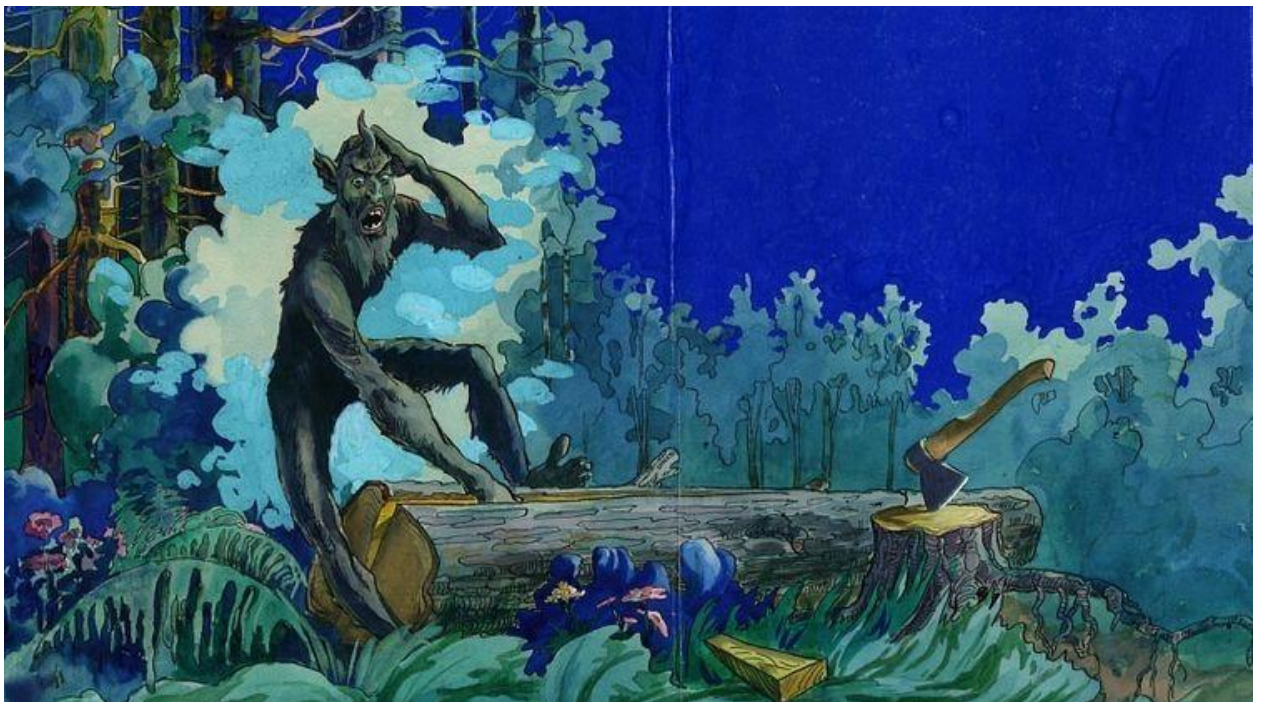

В этом доме Тукай написал
поэму «Шурале»

Есть аул вблизи Казани, по
названию Кырлай.
Даже куры в том Кырлае петъ
умеют...Дивный край!
Хоть я родом не оттуда, но любовь
к нему хранил,
На земле его работал - сеял, жал и
боронил.
Эта сторона лесная вечно в памяти
жива.
Бархатистым одеялом расстилается
травы.
Он слывет большим аулом? Нет
напротив невелик,
А река, народа гордость, -просто
маленький родник.
Там ни холода, ни зноя никогда не
знал народ:
В свой черед подует ветер, в свой
черед и дождь пойдет.

Бервакыт, китәм дигәндә, төште күзем басмага;
Карасам, бер куркыныч хатын утырган басмада.

Көнгә каршы ялтырый кулындагы алтын тарак;
Шул тарак белән утыра тузгыган сачын тарап.

Тын да алмыйча торам, куркып кына, тешне кысып,
Шунда яр буендагы куге агачларга посып.

Сачларын үргәч тарап, сикерде төште суга ул,
Чумды да китте, тәмам юк булды күздән шунда ул.

Я домой уже собрался, оглянулся на мостки:
— Гляды! — там ведьма водяная ноги свесила с доски!

Золотым блестящим гребнем над зеркальной водой
Космы ведьма продирает, прядью тешит седой.

За деревьями густыми, что росли на берегу,
Я укрылся, зубы стиснул: и вздохнуть-то не могу.

Причесалось чудо-юдо и в мгновение одно
В озеро — бултых! — нырнуло и ушло к себе на дно.

Бик авырта кулларым, dustым, жибәр, зинһар, жибәр: —
Шүрәлене рәнҗетүдән нәрсә бар сиңа, ни бар?

Тибрәнә дә йолкына, бичара гакълыннан шаша;
Шул арада яшь Жегет өйгә китәргә маташа.

Ат башыннан тоткан ул, бу Шүрәлене белми дә;
Ул моның фәрһадларын асла колакка элми дә.

— И Жегет, һич юк икәндер мәрхәмәт хиссең синең;
Әйтче, зинһар, мәрхәмәтсез! Кем син? Исемең кем синең?

Иртәгә килгәнче дуслар тәндә жаным торса гәр,
Шул фәлән атлы кеше кысты диермен сорсалаң.

— Әйтсәм әйтим, син белеп кал: чын атым Былтыр минем.
Бу Жегет абзаң булыр бу, бик белеп тор син, энем!

— Пальцам больно! Дай мне волю! Дай пожить мне на земле!
Что тебе, джигит, за прибыль от мучений Шүрәле?

Плачет, мечется бедняга, ноет, воет, сам не свой.
Дровосек его не слышит, собирается домой.

— Неужели крик страдальца эту душу не смягчит?
Кто ты, кто ты, бессердечный? Как зовут тебя, джигит?

— Завтра, если я до встречи с нашей братьей доживу,
На вопрос: «Кто твой обидчик?» — чьё я имя назову?

— Так и быть, скажу я, братец. Это имя не забудь:
Прозван я «Водуминувшем»... А теперь — пора мне в путь.

Водяная

(1908 год)

Шурале

(1907

Шурале

Был в одном ауле смелый дровосек.
Поехал он однажды зимой в лес и начал рубить дрова. Вдруг перед ним появился Шурале.

- Как тебя зовут, человечек? - спрашивает Шурале.

- Меня зовут Былтыр**, - отвечает дровосек.

- Давай, Былтыр, поиграем, - говорит Шурале.

- Не до игры мне сейчас, - отвечает дровосек. - Не буду с тобой играть!

Рассердился Шурале и закричал:

- Ах, так! Ну, тогда не выпущу тебя живым из лесу!

Видит дровосек - плохо дело.

- Хорошо, - говорит. - Поиграю с тобой, только сначала помоги мне расколоть колоду.

Ударил дровосек топором по колоде раз, ударил два и говорит:

- Засунь пальцы в щель, чтобы она не защемила, пока я не ударю третий раз.

Засунул Шурале пальцы в щель, а дровосек вытащил топор.

Тут колода сомкнулась крепко-накрепко и прищемила пальцы Шурале. Только этого и нужно было дровосеку.

Собрал он свои дрова и уехал поскорее в аул. А Шурале давай кричать на весь лес:

- Мне Былтыр пальцы прищемил!.. Мне Былтыр пальцы прищемил!..

Сбежались на крик другие шурале, спрашивают:

- Что случилось? Кто прищемил?

- Былтыр прищемил! - отвечает Шурале. - Коли так, мы ничем тебе помочь не можем, - говорят другие шурале. -

Если бы это случилось нынче, мы бы помогли тебе. Раз это было в прошлом году, где же его теперь найдёшь? Глупый ты! Тебе надо было бы кричать не теперь, а в прошлом году!

А глупый Шурале так и не мог им толком ничего объяснить. Рассказывают, что Шурале взвалил колоду на спину и до сих пор таскает её на себе, а сам громко кричит:

- Мне Былтыр пальцы прищемил!..

Яңа Кырлай авылында Г.Тукай музее

Кырлайда Сәғди абзый йорты. Тукай монда
1892 елны баштап 1894 елны көзгә кадәр
яши.

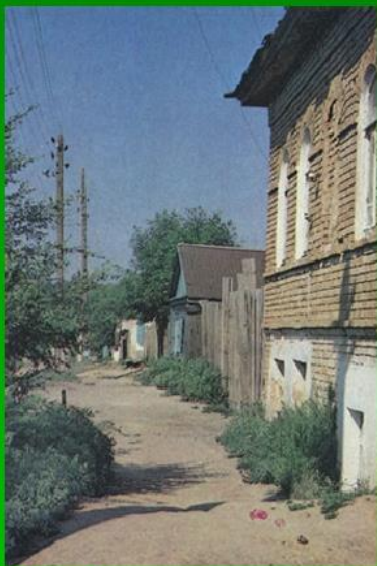

Уральск (Жаек)

1895 год(1895 ел)

***Газиза апа)по линии
матери) и Галиасгар
Гусманов.***

Тукай - Жәекта

Мәдрәсәдә дәресләр беткәннән соң, Тукай иптәшләре белән шушы тар урамнан Урал (Жәек) елгасына йөргән.

Тукайның остазы, "Мотыйгыя" мәдрәсисе Мотыйгулла Төхфәтуллин Тукайны шигырь язарга өйрәтүче дә ул.

Бу тыкрыктан Тукай һәр көнне мәдрәсәгә йөргән. "Мотыйгыя" мәдрәсәсе бинасы.

Крестьянская жизнь далась ему нелегко. Здесь много работал, учился и познавал жизнь Габдулла Тукай. Дальнейшее детство, проходило в г. Уральске. Его взял в свою семью купец Галиаскар Усманов, там хозяйкой была его тетя. Учился будущий писатель в медресе семьи Тухватуллиных, параллельно посещал русский класс, в учебе проявилась его большая природная одаренность.

**Габдулла
шәһәрәндә.**

Тукай

Уральск

**1895 нче елда
кечкенә малайны
Кырлайдагы гаиләсе
жибәрергә теләмәсә
дә, Уральск
шәһәрәнә Гәлиәскәр
жизнәсе белән
Газизә апасы алып
китә .Биредә ул
мәдрәсәдә һәм
өчъеллык рус
мәктәбендә
укый,шагыйрьлек
иҗатында беренче
чыныгуларын ала,
әдәби журналларда
эшли.**

Уральск

**В начале зимы 1895 года
он был взят в семью
сестры своего родного
отца, Газизы Забировой
(Усмановой), в Уральск.**

**Он учился в медресе,
одновременно посещая
русский класс и
проявляя высокую
одарённость по всем
предметам. Его считали
самым образованным,
сметливым и бойким.**

1894 – 1907 годы

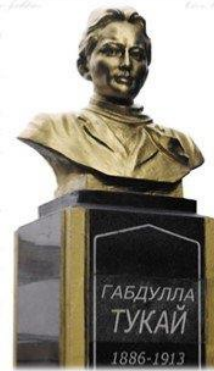
Габдулла Тукай живёт в Уральске, в
семье тёти Газизы Забировой
(Усмановой)

1895 – 1898 годы

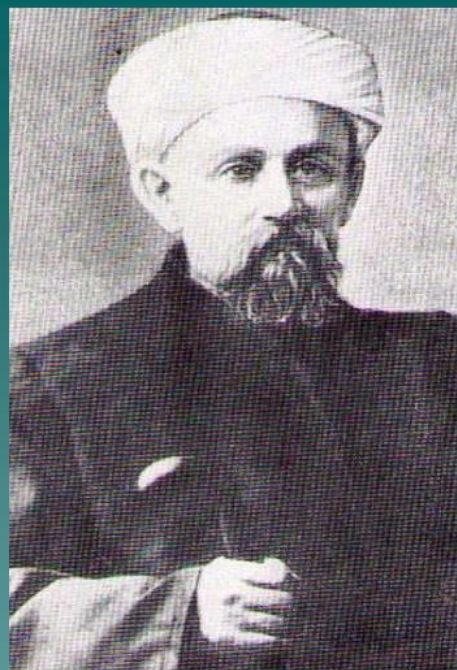
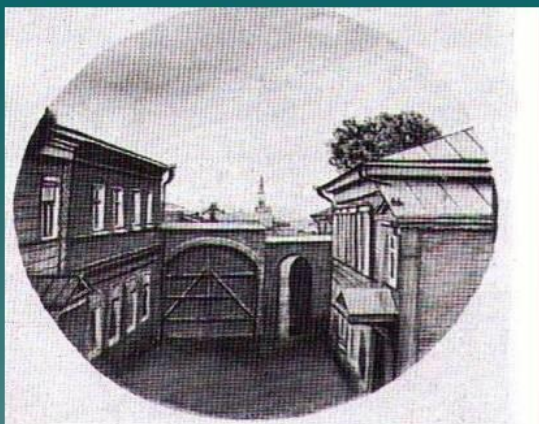
Одновременно с медресе Тукай обучался в трёхлетней
русской школе.

Музей Габдуллы Тукая в городе Уральск.

Также его именем названа улица в Уральске и установлен бюст поэта.

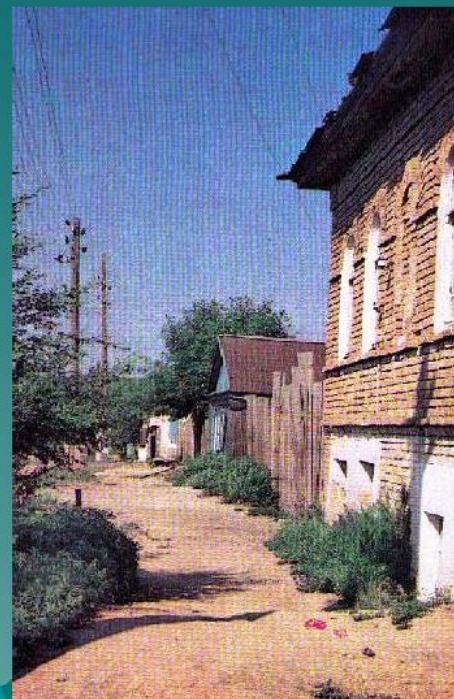
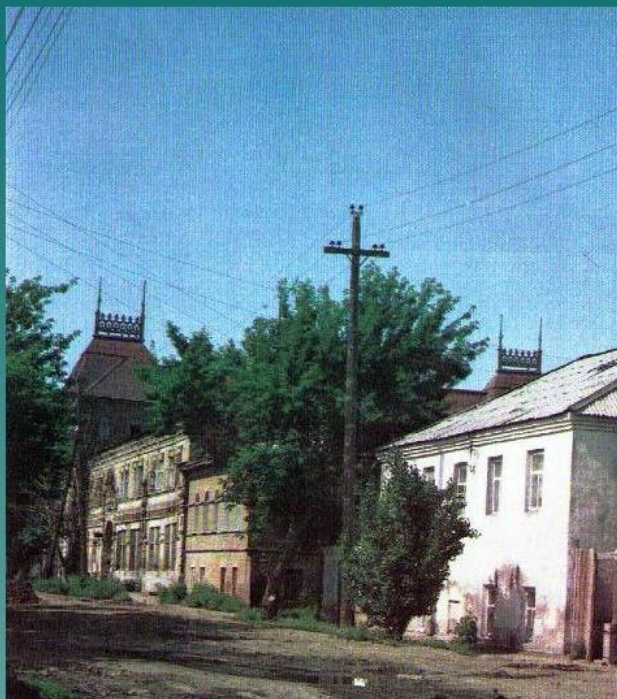

Учитель Тукая,
в "Мутыгие"
Мотыйгулла Тухватуллин

- В начале 1907 года Тукай покинул медресе «Мутыгия».
- В этом же году власти запретили издания органов татарской печати, в которых сотрудничал и работал Тукай. Третьеиюньский переворот 1907 года означал решительное наступление реакции на демократию. Боевым откликом на это стало стихотворение Тукая «Не уйдем!»

Почиталин урамы

Бу урамда Г. Тукай «Мутыгия» мәдрәсәсенә барды, ул меценат Гаиләгә принадеңит

2.Послушаем стихотворения. (Шигырьләрне тыңлау.)

Людам всего мира известно имя Габдуллы Тукая. (Бөтендөнья кешеләрә Габдулла Тукай исеме таныш)

Бик авыр булган аның тормыш.

Тормыш юлы авыр булса да,

Күп кеше өчен аның исеме таныш.

Аның әсәрләрен укырга тырыш

Һәм хәтерендә калдырырга тырыш

Һәр кеше үз белемен үстерү өчен

Дәүләтебездә танылган исемнәрен

Белергә тиеш. (Краткий перевод содержания стихотворения)

Очень трудной была его жизнь.

Но его имя известна осталась всему миру.

Ты должен знать его произведения

И желательно наизусть.

Чтобы каждый человек повышал свои знания,

Он должен знать

Имена известных людей нашей страны.

3. Чтение текста „Праздник поэзии” на 2х языках.(„Шигырь бәйрәме текстын ике телдә уку)

Праздник поэзии.

26 апреля- большой праздник поэзии, праздник поэта. В этот день казанцы собираются около памятника Габдулле Тукаю. Гости читают и свои стихотворения, и вспоминают известную песню, автором которой был Габдулла Тукай.

Праздник проходит очень душевно и весело. Народы всего мира гордятся именем Габдуллы Тукая.

Шигырь бәйрәме.

Егерме алтынчы апрель – шигырь бәйрәме. Бу көнне казанлылар Габдулла Тукай һәйкәле янында жыелышалар. Кунаклар үз шигырьләрен дә сөйлиләр, һәм барлык кешләргә таныш, Габдулла Тукай язган җырны да искә төшерәләр.

Бәйрәм бик күңелле һәм һәм җанлы үтә. Бөтендөнья халкы Габдулла Тукай исеме белән горурлана.

3. Ответьте, пожалуйста на вопросы („Шигырь бәйрәме.” тексты буенча сорауларга җавап табу:)

-Что за праздник 26 февраля?(26 апрель нинди бәйрәм?)

-Где собираются в этот день казанцы?(Бу көнне казанлылар кайда жыелалар?)

-что там делают гости? (Анда кунаклар нишлиләр?)

-Какую песню вспоминают на этом празднике? (Тантанада нинди җырны искә төшерәләр?)

-Люди всего мира восхищаются именем Габдуллы Тукая? (Бөтендөнья халкы Габдулла Тукай исеме белән горурланамы?)

4.А вы знаете произведения Габдуллы Тукая? (Ә сез Габдулла Тукай әсәрләрен беләсезме?)

1)Дети читают и рассказывают произведения Г. Тукая.

Туган авыл.

Тау башында салынгандыр безнең авыл,
Бер чишмә бар, якын безнең авылга ул;
Аулыбызның ямен, суы тәмен беләм,
Шуңар күрә сөям җаным- тәнем белән...
Ходай шунда җан биргән, мин шунда туган,
Шунда әүвәл Көрхән аятен укыган;
Шунда белдем рәсүлебез Мөхәммәдне,
Ничек михнәт, җәфа күргән, ничек торган.
Истән чыкмый монда минем күргәннәрем,
Шатлык белән уйнап гомер сөргәннәрем;
Абый белән бергәләшеп, кара җирне
Сука белән ертып- ертып йөргәннәре.
Бу дөньяда, бәлки, күп-күп эшләр күрем,
Билгесездер: кая ташлар бу тәкъдирем;
Кая барсам, када торсам, нишләсәм дә,
Хәтеремдә мәңге калыр туган җирем.

Родной аул.

На горе был построен мой аул.
Под горою родник, он к аулу прильнул,
Вкус воды ключевой, этих мест красоту
Всем моим существом, всей душою люблю.
Здесь родился, и здесь свет глазам моим дан,
Здесь впервые читать довелось мне Коран,
Здесь узнал, как учил и как жил Мухаммед,
Как страдал наш пророк, претерпел столько бед.
Не забыть никогда, что здесь видеть пришлось,
Как в забавах счастливое время неслось,
Как пред нами, когда старший брат мой и я
За сохой шли вдвоём, раскрывалась земля.
Где ни буду я впредь и каких только дел
Совершить мне ни даст Богом данный удел,
Буду в памяти вечно хранить, как живой,
Образ детства, деревни родной.

Шүрәле.

Нәкъ Казан артында бардыр бер авыл- Кырлай диләр,
Жырлаганда көй өчен „тавыклары жырлый” диләр.
Гәрчә анда тумасам да, мин берәз торган идем,
Жирне әз- мәз тормалап чәчкән идем, урган идем,
Ул авылның, - нич онытмыйм,- нәр ягы урман иде;
Ул болын, яшел үләннәр хәтфәдән юрган юрган иде.

-Зурмы?- дисәң, зур түгелдер, бу авыл бик кечкенә,
Халкының эчкән суы бик кечкенә- инеш кенә.
Анда бик салкын вә бик эссе түгел, урта һава,
Жил дә вакытында исеп, яңгыр да вакытында ява.

Шурале.

Про Кырлай, что в Закавказье, знай- деревня неплоха;
Во дворах поют, по слухам, куры звонче петуха!
Родом хоть и не оттуда, там я жил да поживал,
Как умел, пахал и сеял, жал да песни напевал.
Не забыть вовек – забором окружал деревню бор.
Травы бархатом узорным на лугах ласкали взор.
-Велика ли деревенька?- Нет, совсем невелика.
Всем дворам хватает влаги небольшого родника.
Там ни холодно, ни жарко, всё известно наперёд;
Ветер вовремя подует, дождик вовремя прольёт.

2) Кошларга.

Курыкмагыз, кошлар, күреп сез яныгызда мин барын;
Мин тимәм сезгә , фәкать сайравыгызны тыңларым.
Жырларым, сез күңелегезгә Тәңре нәрсә салганын;
Мылтыгым да юк янымда, юк шулай ук ауларым.
Бик тынычлап сайрагыз сез, мин тимим сезгә, тимим;
Әллә иркәндә торуның кадрене белмимме мин?!
Курыкмагыз- яхшы беләм, мин һич тә сезне ауламам;
Сайрагыз, тыңлап торырмын, тын да алмам, шауламам.

К птицам.

Я не трону вас. Меня не пугайтесь , пичуги.

Я лишь пение ваше послушать хочу на досуге.

Всё, что Бог вам внушил, распевайте при мне без тревоги,

Не ношу я ружья, не расставил силков на дороге.

Пойте смело, не трону я вас, не задену,

Мне ли жизни на воле не знать настоящую цену?

Так не бойтесь меня, я ловить вас не буду, стойте!

Не шумя, не дыша, буду слушать вас...Пойте же, пойте!

Бала белән күбәләк.

(Бала)

Самарская и Костылева.

Әйт әле, Күбәләк,

Сөйләшик бергәләп.

Бу кадәр күп очып

Армыйсың син ничек?

Ничек соң тормышың?

Ничек көн күрмешең?

Сөйләп бирче төзеп,

Табаламсың ризык?

(Күбәләк)

Мин торам кырларда,

Болында, урманда,

Уйныймын, очамын

Якты көн булганда.

Иркәли һәм сәя
Кояшның яктысы,
Аш буладыр миңа
Чәчәкләр хуш исе.
Тик гомрем бик кыска
Бары бер көн генә.
Бул яхшы. Рәнжетмә
Һәм тимә син миңа!

Дитя и мотылёк.

(Дитя.)

Мотылёк, мотылёк,

Расскажи мне , дружок,
Целый день ты летал
Как же ты не устал?
Что ты ел? Что видал,
Пока всюду летал?
Расскажи про своё
Мне житьё и бытё.

(Мотылёк)

Я живу по полям,
По лесам и лугам,
В ясный день на свету
Веселюсь на лету.
Солнце летнего дня

Нежит, холит меня,
А цветов аромат
Утоляет мой глад.
Добрым будь. Коротка,
День- вся жизнь. Мотылька,
Пожалей, полюби,
Ты меня не губи.
(перевод В. Думаевой-Валиевой)

3) Гали белән кәжә.
Безнең Гали бигрәк тату кәжә белән.
Менә кәжә карап тора тәрәзәдән.
Гали аны чирәм белән кунак итә.
Кәжә рәхмәт укый: сакалын селкетә.

 Гали и коза.
С козою дружен наш Гали.
Коза кивает издалт
И бородой ему трясёт,
Когда Гали траву несёт.

Кызыклы шәкерт.

-Әйдәле, Акбай! Өйрән син,
арт аягың берлә тор;
Аума, аума! Туп-туры тор,
төз утыр, яхшы утыр!
-Ник газаплайсың болай син,
Мин әле бик кечкенә;
Мин туганга тик ике айлап булыр,
Йә өч кенә.

-Юк, кирәкми, мин өйрәнмим,
Минем уйнайсым килә.

-Шул болыннарда ятасым,
Шунда айнайсым килә.

- Ах. Юләр маэмай!
Тырыш яшьләй,
Зурайгач җайзыз ул;
Картаеп каткач буыннар,
Эш белү уңайсыз ул!

Забавный ученик.

-Стой, Акбай, на задних лапках,
поучись- ка, послужи!

Ну, не падай! Ну, не падай!

Спину ровненько держи

-Мне учение- в мученье!

Я же маленький,- смотри!

Сколько от роду мне... Месяц?

Или два? А может три...

Мне ли службой заниматься,

Мне бы, хвост задрав, помчать!

Мне бы в травке поваляться,

Научиться бы рычать.

Глупый пёс не понимает- нет уж,

сызмала учись!

Кости к старости твердеют,

Не согнёшься, как ни гнись.

(Перевод А. Ахундовой)

5. А теперь проследим последние годы жизни Габдуллы Тукая.

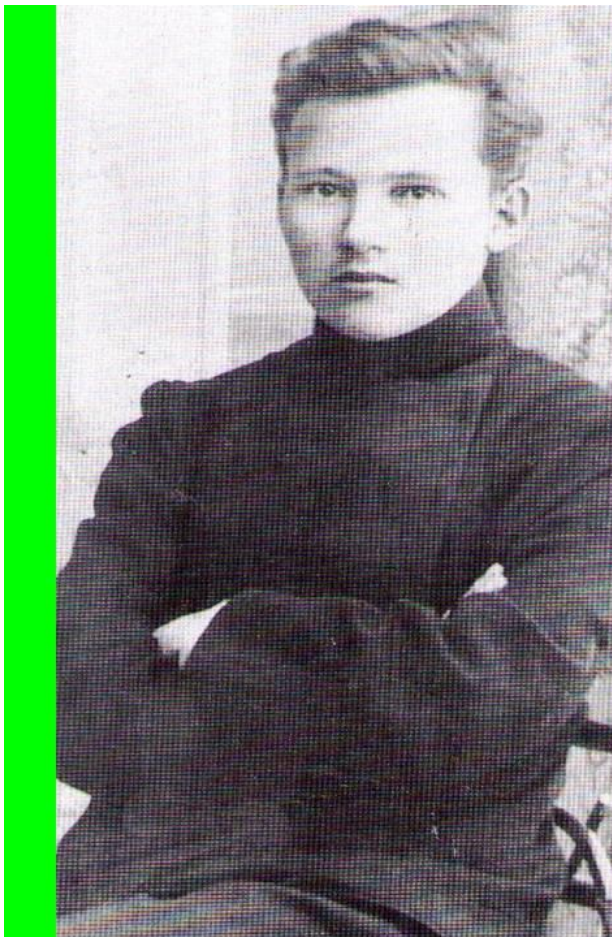
Тукай – Казанда

1907 нче елның
көзендә Тукай иҗат
хыяллары белән
рухланып Казанга
кайта. Ләкин ул “Пар
ат” та язганча атта
түгел, Саратовка кадәр
поездда, ә аннан
пароходта кайта.

Тукай яшәгән Болгар ку-
накханәсе. Аның
Казан-дагы тормышы
нигездә шул йортта
уза.

Габдулла Мухамедгарифович Тукай продолжает свой путь в Казани. В 1907 году он возвращается сюда для того, чтобы полностью посвятить себе творческим занятиям. С момента приезда начинается отсчёт нового этапа его жизни – 5 лет и 8 месяцев, которые он посвятит служению своему отечеству. В литературных кругах Казани молодой поэт быстро находит своё место, он отлично ладит с молодёжью и пользуется у неё популярностью. Он начинает работать в газете «Реформа». Стихотворения и статьи этого периода насыщены сатирико-юмористическими темами, которые наиболее полно раскрылись в таких произведениях, как «Молния» и «Зарница».

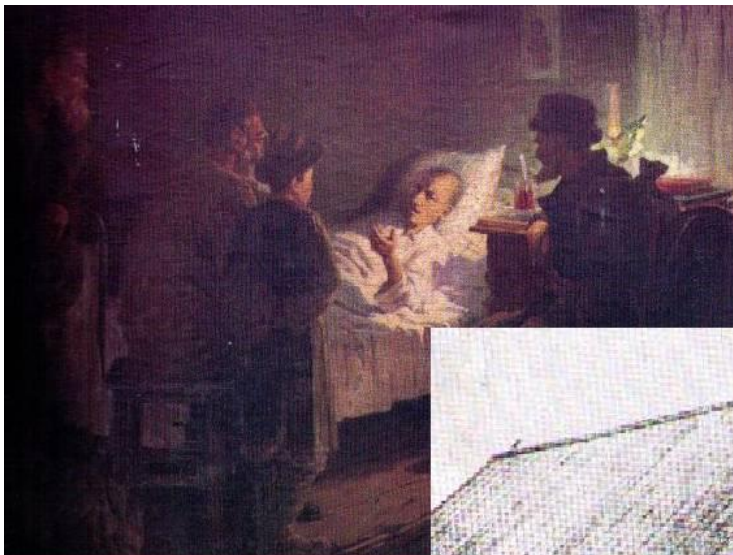

Габдулла Тукай 1908 елда,
“Әль-ислах” газетасында
эшлөгән вакыты

Г. Тукай.

*Фрагмент из
групповой
фотографии 1912 г.*

Последнюю зиму своей жизни (1913 г.) Тукай провёл в доме Кабир Эмирова в деревне Училе.

Весной 1912 г. писатель решил отправиться в Казань, Уфу и Петербург. Он прожил в Петербурге тринадцать дней, после этого поехал в Троицк, а затем в степь казахскую пить кумыс в надежде поправить здоровье. В августе Тукай вернулся в Казань. Работал в типографии и, несмотря на плохое состояние здоровья, продолжал заниматься творчеством. 2(15).04. 1913 г. Габдулла Тукай умер. Он погиб в расцвете таланта. Традиции Тукая стали решающими идейно-эстетическими факторами и животворными источниками для развития татарской литературы в дальнейшем под знаменем народности и реализма. Габдулла Тукая похоронили на Татарском кладбище в Казани.

1913 Е.Л. 1 АПРЕЛЬ
(Г. ТУКАЙНЫҢ СОНҖЫ
ФОТОСУРӘТЕ)

Габдулла Тукай 1913 елның 15 апрелендә Казанда үпкә авыруыннан вафат була. Тукай татар халкының яңа реалистик әдәбиятына һәм хәзерге заман татар әдәби теленә нигез салучы булды. Шагыйрь иҗтимагый прогреска хезмәт итүне үзенң гражданлык бурычы итеп санады; кыска гына гомер юлында күпкырлы иҗаты белән татар культурасы тарихында яңа эпоха ачты.

Тукай в Клячкинской
больнице Казани.

14 апреля 1913 г. Фото
сделано по инициативе
писателя Ф.Амирхана

Похороны Тукая 17 апреля
1913 года. «Татары в лице
Тукаева потеряли величайшего
национального поэта»,— писали
казанские русскоязычные
газеты. Кладбище Ново-
татарской слободы

1913 год. Больница Клячкина Казани. Через сутки Тукая не станет.

Друзья Г.Тукая, понимая, что дни поэта сочтены, с его разрешения 1 апреля пригласили в больницу фотографа. Друзья решили сфотографироваться с уходящим Тукаем. Их было трое. Но безжалостная цензура и здесь сделала своё дело, все те, кто ухаживал за умирающим Тукаем, были стёрты с изображения. Тукай остался один.

Каждый народ в ту или иную эпоху рождает своего Поэта, миссия которого — стать олицетворением его гения, души. Для татарского народа таким поэтом стал Тукай, поэзия которого зазвучала в унисон со струнами народной души.

Тукай вошел в историю татарской литературы как великий поэт, заложивший основу новой национальной поэзии, как один из основоположников современного татарского языка. Творческая деятельность поэта продолжалась всего восемь лет. Он умер в возрасте 27 лет, оставив более 400 стихов, 9 поэм, 350 рассказов, очерков и воспоминаний.

2 (15) апреля 1913 года в 20 часов 15 минут Габдуллы Тукая не стало. «Татары в лице Тукаева потеряли величайшего национального поэта», — писали казанские русскоязычные газеты. Тукаевские

2.Габдулла Тукайга багышланган музейлар булган фоторәсемнәр

Казан шәһәрәндә татар халык шагыйре Г.Тукай белән бәйлә урыннар бик күп. Шуларның берсе Г.Тукай музейе. Ул 1986 елның 11 июнендә ачыла. Бу музей "Шамил йортында" урнашкан. Музейда китаплар, документлар, музыка уен кораллары, сәнгать әсәрләре урнаштырылган. Төп урын Г.Тукайның китапларына һәм шәхси әйберләренә бирелгән. Монда шулай ук фотолар да зур урын алган.

Музей ике этаждан һәм жиде залдан тора.

Кергәч тө без площадқада урнаштырылган Г.Тукай һәйкәлен күрәбез, әйтерсеңлә шагыйрь безне каршы алырга чыккан.

Литературный музей Габдуллы Тукая

Казанда Габдулла Тукай һәйкәле

Литературный музей Габдуллы
Тукая-
отдел Национального музея в
Казани

Сквер Тукая с памятником
поэта.
Казань.

Памятник Т. Тукая в Кырлае

Тукай – Кырлай авылындагы мемориаль комплекс.

Кырлай жиренә аяк басып, мемориаль комплекс ягына борылуга, килүчене Тукай үзе каршылый. Ул үзенең Кырлаена кайткан да, уйга чумган, туган як жылысына сыенган сыман.

Казанда Г.Тукайның әдәби музее

Казандагы Габдулла Тукай һәйкәлләре

Уральск.-

IV. Рефлексив бәяләү.

1.Сезнең алдыгызда карточка ята, бу карточкага берничә сорауга җавап языгыз һәм үзегезнең дәрестә катнашуыгызга карата үзегезгә баллар куеп карагыз.

-Бүген без дәрестә нишләдек? Үзегезнең дәрестә катнашуыгызга карата баллар куегыз.

-Сезгә дәрес ошадымы? Дәреснең кайсы этабы ошады?

-Сез ничек уйлыйсыз, дәрестә бишле билгесенә бик актив катнашкан сыйныфташларыгыз кем иде? Фамилияларын языгыз.

2. „Туган тел.“ шигырен кем язган? Бүгенге „Туган тел“ жыры белән дәресеңне давамлык, ә өйдә „Бөек язучы Габдулла Тукай тормышы.“ темасына я тест төзеп карагыз, я тема буенча хикәя язып килегез, я Г. Тукай әсәренең эчтәлеген сөйләргә өйрәнгез.

Родной язык / Туган тел

Стихи **Г. Тукая** Татарская народная песня
Перевод **Э. Давыдова**

Как мила мне речь родная,
Речь отцов и матерей.
Жизни мудрость познавая,
Каждый благодарен ей.

И туган тел, и матур тел,
Әткәм-әнкәмнең теле!
Дөньяда күп нәрсә белдем
Син туган тел аркылы.